

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 708/09

בפני :
כבוד השופט א' גרוניס
כבוד השופט א' רובינשטיין
כבוד השופט ח' מלצר

העותרים :
1. דוד אלישע
2. חב' אימו סחר המזרח בע"מ

נגד

המשיבים :
1. הרבנות הראשית לישראל
2. מועצת הרבנות הראשית לישראל
3. מר יצחק ארזי כהן, מחלקת יבוא ברבנות
הראשית
4. מר חיים לסרי, מחלקת יבוא ברבנות הראשית
5. עו"ד שמעון אולמן, היועץ המשפטי לרבנות
הראשית
6. הרב יונה יחיאל מצגר, כבוד הרב הראשי
לישראל
7. הרב שלמה משה עמר, כבוד הרב הראשי
לישראל

עתירה למתן צו על תנאי

תאריך הישיבה : ח' באדר תש"ע (22.02.10)

בשם העותרים : העותר בעצמו
בשם המשיבים : עו"ד אבינעם סגל-אלעד

פסק דין

השופט א' רובינשטיין:

א. העותר 1 הוא מנהל ובעל המניות בעותרת 2, חברה העוסקת ביבוא ושיווק של מוצרי מזון, כלי בית ומטבח מהמזרח הרחוק (להלן החברה). בין היתר מייבאת החברה מוצרי מזון שזכו להכשר של גופי כשרות פרטיים בחו"ל. כעניין שבשגרה פונה החברה לרבנות הראשית לישראל, על מנת שתתן למוצרים אלה תעודת הכשר (כמשמעותה

בחוק איסור הונאה בכשרות, תשמ"ג - 1983; (להלן החוק) על יסוד ההכשר שניתן על ידי גוף הכשרות הזר. מהאמור בעתירה עולה, כי במקרים רבים נענית הבקשה בחיוב - אך גם, כי הרבנות הראשית שומרת בידה שיקול דעת שלא להעניק תעודת הכשר חרף קיומו של ההכשר הזר.

ב. העתירה אמנם מגוללת באריכות רבה מערכת יחסים מורכבת בין העותרים וגורמי הכשרות בישראל (חלקה הועלה כבר בעתירה שנמחקה בהסכמה לפני כשנתיים; בג"צ 6195/06 חברת אימו סחר המזרח בע"מ נ' הרבנות הראשית לישראל (לא פורסם)) - אך בליבה עומדת (כך לדברי העותרים עצמם) שאלת שיקול הדעת שיש לרבנות בישראל שלא ליתן תעודת כשרות למוצר שזכה להכשר בחו"ל:

"למעשה שאלת הבסיס בעתירה זו היא, האם תעודת הכשר שהונפקה על ידי בתי דין יהודיים ברחבי העולם ו/או גופי כשרות הפועלים בקהילות ישראל בחו"ל... תוחמת וחותמת את המושג 'דיני כשרות' ומכאן נחשבת עדות מספקת להעיד כי המזון המיובא כשר וחובה על המשיבים להנפיק לעותרת תעודות הכשר 'ישראליות' (עמ' 9 לעתירה).

לשיטת העותרים, לפי סעיף 11 לחוק "במתן תעודת הכשר יתחשב הרב בדיני כשרות בלבד" - וממילא, אם גוף מוכר בחו"ל קבע כי המוצר כשר, אין לרבנות הראשית שיקול דעת שלא לתת למוצר תעודת כשרות "ישראלית".

ג. עמדת המשיבים היא, כי הסמכות ליתן תעודות הכשר למוצרים המיובאים לישראל מצויה בלעדית בידי הרבנות הראשית לישראל; כך הוסק מסעיף 9 לחוק ("יצרן או יבואן של מצרך הנושא עליו ציון שהוא כשר לא ימכור את המצרך ולא יציעו למכירה אלא אם כן המצרך נושא עליו גם ציון שמו של נותן תעודת ההכשר"), ומההסמכה בעניין זה בסעיף 17(ב) לחוק ("השר לעניני דתות רשאי... לקבוע אגרה עבור בקשה למתן תעודת הכשר... למצרך המיובא לשם מכירתו או הצעתו למכירה, בציון שהוא כשר"). הוזכר, כי תקנה 4 לתקנות איסור הונאה בכשרות (תעודות הכשר), תשמ"ט - 1988, מסדירה את הסוגייה של מתן תעודות הכשר למוצרים מיובאים:

"4. תעודת הכשר למוצרי יבוא בקשה לתעודת הכשר (להלן - הבקשה), עבור מצרך או חומר גלם מיובא, תוגש למועצת הרבנות הראשית; הבקשה תהיה לפי טופס 2 שבתוספת ויצורפו לה המסמכים המפורטים בטופס ותיחתם ביד היבואן".

והוסף, כי באותו "טופס 2" שבתוספת לתקנות, קיימת התייחסות פרטנית למוצרים מיובאים שניתן להם הכשר על ידי גופי כשרות זרים:

"אם המצרף המיובא נמצא תחת פיקוח כשרות כלשהו, נוסף לאמור לעיל, יש לצרף:
 א. אישור בכתב של הרב נותן ההכשר.
 ב. רשימת רכיבי המזון ולצידם ההכשרים שניתנו עליהם.
 ג. תיאור אופן פיקוח ההכשר, לרבות פרטים מלאים אודות העוסקים או שיעסקו בפועל בפיקוח, וכן תדירות הפיקוח.
 ד. תיאור הנקודות העלולות להקשות על הפיקוח בייצור, והדרך המוצעת להתגבר על התקלות הכשרותיות האפשריות".

ד. נטען איפוא מטעם המשיבים, כי המחוקק הסמיך את הרבנות הראשית לתת תעודות כשרות למוצרים מיובאים - והוסבר, כי סמכות זאת מחייבת שיקול דעת, בין היתר, כיון שלא כל גופי הכשרות הזרים עומדים באמות המידה ההלכתיות של הרבנות הראשית, וכיון שיש צורך לוודא שהמוצרים הספציפיים המשווקים בישראל הם אכן אלה שיוצרו תחת פיקוחו של גוף הכשרות הזר. סוף דבר, נטען כי בבואה ליתן תעודות כשרות למוצרים שקיבלו הכשר על ידי גופי כשרות בחו"ל, אין הרבנות הראשית "חותמת גומי" של אותם גורמים, ומוטלת עליה המשימה להקפיד על כך שהמוצרים המשווקים בישראל ככשרים אכן יהיו כאלה.

ה. אשר לעותרים הספציפיים, נטען כי חרף דחיית בקשתם למתן תעודת כשרות ממשיכים העותרים לשווק בישראל את מוצריהם - ולא רק שכתוב עליהם שהם כשרים בהשגחת גוף הכשרות הזר, אלא יש שאף מופיע עליהם מפורשות כי הכשר זה הוא "באישור הרבנות הראשית". נטען איפוא, לחוסר נקיון כפיים העולה כדי הפרת החוק, ומצדיק את דחיית העתירה על הסף. עוד נטען, כי העותרים יכולים לייבא ולשווק את מוצריהם ללא הכשר, אך אינם יכולים לדרוש מהרבנות הראשית להכיר בהם ככשרים ולא לשתף פעולה עם בקשותיהם לפרטים נוספים, ולקיום ביקורת במחסניה. אשר לטענות נוספות המועלות בעתירה, שעניינן פגמים שונים בהתנהלות גורמי הרבנות הראשית, נמסר כי העניין הועבר לטיפול המנהל הכללי של הרבנות הראשית, וכי נערך בירור בעניינן.

המגעים בין הצדדים לאחר הגשת העתירה

ו. בתגובתם המקדמית לעתירה (מיום 23.3.09) הציעו המשיבים לקיים ישיבה בראשות מנכ"ל הרבנות הראשית ובהשתתפות כלל הגורמים הרלבנטיים, לצורך ליכון נקודות המחלוקת ומציאת פתרונות שיאפשרו הענקת תעודות כשרות. בהחלטת השופטת פרוקצ'יה מיום 7.4.09 נקבע, "אף כי לא ניתן לחייב את העותרים להידבר עם המשיבים, כהצעתם בתגובתם המקדמית, טוב יעשו העותרים עם ייענו להצעה, וימצו כל דרך ליישב את המחלוקת מחוץ לבית המשפט".

ז. פגישה כאמור אכן התקיימה (ביום 5.5.09), ומן הפרוטוקול שערכו גורמי הרבנות הראשית הסתמן מתוה, שאמור היה לפתור את שאלת תעודות הכשרות. העותרים אמנם כתבו למשיבים, כי סיכום זה אינו ממצה את כל הסעדים להם עתרו (בפרט אלה שבמישור העקרוני) - אך אין חולק, כי בסופו של יום אושר חלק ניכר מבקשות העותרים, וניתנו הסברים לגבי הקשיים באישור בקשות אחרות. בהמשך ביקשו גורמי הרבנות לתאם ביקור במחסני העותרים, אך הללו סירבו לאפשר ביקור כאמור - ובזאת הסתיימו המגעים בין הצדדים.

דיון והכרעה

ח. אמנם בדיון בפנינו ניסינו להביא את הצדדים לפתרון מוסכם, שיאפשר ברור מהיר של הבעיות המקשות על מתן תעודות כשרות למספר מצומצם של מוצרים - ברם, כיון שהעותרים עמדו על מתן פסק דין, אין מנוס מדחיית העתירה. עניינה של העתירה תחום באופן ברור ביותר: האם חייבת הרבנות הראשית לתת תעודת כשרות "ישראלית" לכל מוצר שהעותרים מייבאים, רק מהטעם שהוא נושא אישור של גוף כשרות זר? התשובה לשאלה זו אינה יכולה להיות בחיוב. ויודגש, אין העותרים מבקשים לשווק את מוצריהם בישראל כמוצרים ללא הכשר, ואף אינם מעלים בפנינו את האפשרות לשווק את המוצרים ככשרים לפי גוף הכשרות הזר בלבד (השוו בג"צ 118/09 מזרחי נ' מועצת הרבנות הראשית (טרם פורסם); ומנגד לתקנה 5(ב) לתקנות איסור הונאה בכשרות).

ט. אין חולק, כי "הרבנות הראשית והרבנים המקומיים הם הרשויות המוסמכות לפי חוק איסור הונאה בכשרות להעניק תעודות כשרות..." (בג"צ 11157/03 אירוח גולן בע"מ נ' הרבנות הראשית לישראל (לא פורסם)). לאורך השנים עסק בית משפט זה בשיקולים שגורמים אלה רשאים לשקול בבואם ליתן תעודת כשרות (ראו לדוגמה, בג"צ 351/04 מלון פלס בע"מ נ' הרבנות הראשית, פ"ד נט(2) 433; בג"צ 44/86 ענף האיטליזים של מחוז ירושלים נ' מועצת הרבנות הראשית לירושלים, פ"ד מ(4) 1

ובשיקולים שאין להביאם בחשבון (ראו לדוגמה בג"צ 195/64 החברה הדרומית בע"מ ו- "מרבק" בית-מטבחיים בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית, פ"ד יח(2) 324; בג"צ 465/89 רסקין נ' המועצה הדתית ירושלים, פ"ד מד(2) 673; בג"ץ 7203/00 מעדני אביב אוסובלנסקי בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית, פ"ד נו(2) 196). ברם, אין חולק כי בבואה להפעיל את סמכותה לפי דין על הרבנות הראשית להפעיל שיקול דעת.

י. משמעות עמדת העותרים היא, כי שיקול דעתה של הרבנות הראשית לישראל יוכפף לשיקול דעתם של גופי כשרות כאלה ואחרים בחו"ל, ונמצאת הרבנות הראשית לישראל "חותמת גומי" של גופי הכשרות הזרים - על סוגיהם השונים, מבלי לפגוע באותם מתוכם המקפידים על קלה כחמורה בכשרות - בחו"ל. עמדה זו אינה עולה בקנה אחד עם הפסיקה הנזכרת מעלה, בדבר שיקול הדעת המוקנה לרבנות הראשית, או עם עקרונות המשפט המינהלי הישראלי. רשות מינהלית - ולעניין זה "אין חולק שהרבנות הראשית היא גוף מינהלי, הכפוף לכללי המשפט המינהלי" (בג"ץ 7120/07 אסיף ינוב גידולים בע"מ נ' מועצת הרבנות הראשית לישראל (לא פורסם) פסקה כ"ה) - צריכה לקבל בעצמה את החלטותיה ולבססן על תשתית עובדתית מתאימה: "החלטה של כל רשות מינהלית חייבת להיות בכל מקרה תוצאה של בדיקה עניינית הוגנת ושיטתית" (בג"צ 3379/03 מוסטקי נ' פרקליטות המדינה, פ"ד נח(3) 865; בג"צ 7664/06 ע.נ. אתמר נ' משרד החקלאות (לא פורסם)). לשון אחר, מבחינת המשפט המינהלי הישראלי אין הרבנות הראשית רשאית להתפרק מסמכויותיה ולסמוך בעינים עצומות על הכשרים מסוגים ומינים שונים שעשויים להינתן למוצרים מעבר לים. לא יעלה על הדעת, שניתן יהיה לחייב את משרד הבריאות לאפשר ייבוא תרופות רק מהטעם שהן אושרו לשימוש במדינה כלשהי - וענייננו, מהבחינה המשפטית, אינו שונה.

י"א. אכן, "במתן תעודת הכשר יתחשב הרב בדיני כשרות בלבד" (סעיף 11 לחוק איסור הונאה בכשרות), אך לגורמי הרבנות מסור שיקול דעת לקבוע אם הכשר מסוים, שניתן למוצר מסוים, על ידי גוף כשרות מסוים בחו"ל - אכן עומד בדיני הכשרות כפי שהם מקובלים בישראל. כמובן, הן מבחינה פרקטית והן מבחינת המשפט המינהלי יש משמעות לעובדה שלמוצר פלוני אכן ניתן הכשר בחו"ל - אך כעולה מאותו "טופס 2" שבתקנות הכשרות, הרבנות אינה מתעלמת מקיומם של הכשרים בחו"ל, והיא מביאה אותם בחשבון שיקוליה. ועוד, בתגובתם הסבירו המשיבים, כי כבר היו מקרים בהם סחורה, שנטען לגביה כי יוצרה תחת פיקוח מתאים בחו"ל, לא עמדה בתיאור זה - ויש מקום גם לפיקוח שעניינו בשאלה האם אכן הסחורה המשווקת בישראל היא הסחורה לגביה ניתן ההכשר בחו"ל.

י"ב. סופו של יום, אין להיעתר לטענה, כי אישור כשרות שנתן גוף כשרות זר בחו"ל מחייב את הרבנות הראשית לישראל כשלעצמו ליתן למוצר תעודת כשרות "ישראלית". העותרים לא הצליחו להראות, כי נפל פגם קונקרטי באי מתן תעודת הכשר למוצר ספציפי, או כי הופלו ביחס ליבואנים אחרים. כמו כן, הם לא הצליחו להראות שדרישות הרבנות, לרבות ביקור במחסניהם, אינן סבירות. בנסיבות אלה, על העותרים לשתף פעולה עם גורמי הרבנות, על מנת לזכות בתעודת כשרות מטעמם. העותרים אמנם טענו להתנהלות בעייתית בעבר מצד גורמים שונים ברבנות הראשית, ובין היתר נטען כי בקשותיהם (והעררים שהגישו בעניינן) כלל לא נדונו. דומני, כי בקיום הישיבה המשותפת ביום 5.5.09 נמצא מרפא לפגמים אלה. ככל שמבקשים העותרים לקבל תעודות הכשר גם ליתר המוצרים, עליהם לשתף פעולה עם דרישות הרבנות לגבי הביקור במחסניה. אם בסופו של יום תתקבל החלטה שאינה נראית בעיניהם, הם יוכלו לערור עליה לפי סעיף 12 לחוק.

י"ג. עינינו לא טחו מראות, כי שוק הכשרות אינו מעור אחד – הן בהכשרים ה"פנימיים" המרובים, הן בהכשרי "חוץ" שונים. תקוות המחוקק לפי חוק איסור הונאה בכשרות, המקרין לכאורה "אחדות כשרותית" (לא זכינו לדברי הסבר, ראו הצעות חוק תשמ"ג, 150), נכזבה במידה רבה. אך איננו מביעים כאן דעה באשר לנושאים החורגים מגדרי העתירה ולשאלות נוספות הקשורות בהכשרי "פנים" או "חוץ". הכרענו באשר לפנינו.

סוף דבר

י"ד. בחתימת הדברים נעיר, בזהירות המתחייבת, כי מתגובת המשיבים עולה שהחברה שיוקה בישראל מוצרים שלטענתה זכו להכשר על ידי גוף כשרות זר - וציינה עליהם, כי הכשרות היא "באישור הרבנות הראשית לישראל", אף שהרבנות סירבה לאשרם. התנהלות זאת בודאי עולה כדי חוסר נקיון כפיים המחייב את דחיית העתירה, אם לא למעלה מזה או שמא נאמר, למטה מזה בגדרי עבירה. ובכל מקרה, יש בהתנהלות זאת, מן הסתם, גם כדי להשפיע על מידת האמון שניתן בעותרים עד הנה.

ט"ו. העתירה נדחית איפוא. טוב יעשו העותרים אם ישתפו פעולה עם דרישות הרבנות, וחזקה על האחרונה שחרף מערכת היחסים הטעונה תתייחס לבקשות העותרים לגופן. זו גם חובתה הבסיסית, וכבר אמרו חכמים (בבלי סנהדרין ח' א') "ואזהרה לדיין שיסבול את הציבור. עד כמה? אמר רבי חנן ואיתימא רבי שבתאי, 'כאשר ישא האומן

את היונק' (במדבר י"א, י"ב)". בנסיבות, ובפרט נוכח היוזמה שנקטו המשיבים לאחר הגשת העתירה, ישאו העותרים בשכר טרחתו של בא כוח המשיבים בסך 12,000 ₪.

ש ו פ ט

השופט ח' מלצר:

אני מסכים.

ש ו פ ט

השופט א' גרוניט:

אני מסכים כי דין העתירה להידחות.

ש ו פ ט

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט א' רובינשטיין.

ניתן היום, י"א בתמוז תש"ע (23.6.10).

ש ו פ ט

ש ו פ ט

ש ו פ ט